

# Maciej Rzewuski

---

## Glosa do uchwały Sądu Najwyższego z dnia 6 czerwca 2007 r., sygn. III CZP 53

---

Studia Prawnoustrojowe nr 20, 189-192

---

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej [bazhum.muzhp.pl](http://bazhum.muzhp.pl), gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Glosa do uchwały Sądu Najwyższego z dnia 6 czerwca 2007 r., sygn. III CZP 53/07, OSNC 2008, nr 7–8, poz. 78.

**„Brak rozstrzygnięcia w zakończonym prawomocnie postępowaniu o stwierdzenie nabycia spadku żądania spadkobiercy w przedmiocie zatwierdzenia uchylenia się od skutków prawnych niezachowania terminu do odrzucenia spadku nie uzasadnia odrzucenia ponownie złożonego w tym przedmiocie wniosku”.**

W tezie wskazanej uchwały rozstrzygnięto zagadnienie prawne przedstawione przez Sąd Okręgowy we Włocławku postanowieniem z dnia 15 marca 2007 r.: „czy podlega odrzuceniu na podstawie art. 199 § 1 pkt k.p.c. w związku z art. 13 § 2 k.p.c. wnioski o zatwierdzenie uchylenia się od skutków prawnych niezachowania terminu do odrzucenia spadku, gdy został on już złożony w postępowaniu o stwierdzenie nabycia spadku zakończonym wydaniem postanowienia stwierdzającego nabycie przy braku rozstrzygnięcia zatwierdzającego lub oddalającego ten wniosek?”<sup>1</sup>.

Glosator podziela stanowisko SN wyrażone w sentencji rozstrzygnięcia, aczkolwiek chciałby zwrócić uwagę na pewną kwestię, która w ogóle nie została poruszona przez organy rozpoznające niniejszą sprawę, która – co więcej – wydaje się być całkowicie pomijana w piśmiennictwie, a może mieć ważkie znaczenie dla analizowanego zagadnienia.

Zanim jednak zostanie zgłoszony pewien postulat natury formalnoprocesowej, warto choćby pokrótce przedstawić analizowany stan faktyczny oraz argumentację SN prowadzącą do przyjęcia zapatrywania wyrażonego na kanwie analizowanej sprawy.

Otóż, w trakcie postępowania o stwierdzenie nabycia spadku spadkobierca złożył oświadczenie o uchyleniu się od skutków prawnych niezachowania terminu do odrzucenia spadku, składając jednocześnie oświadczenie o jego odrzuceniu. Bez wydawania odrębnego orzeczenia w przedmiocie zatwierdzenia lub odmowy zatwierdzenia uchylenia się od skutków prawnych niezachowania terminu, Sąd wydał postanowienie o stwierdzeniu nabycia spadku. Po uprawomocnieniu się tego orzeczenia wskazany spadkobierca, powołując się

<sup>1</sup> Patrz: uzasadnienie glosowanej uchwały.

na tożsame okoliczności, złożył ponowny wniosek o zatwierdzenie uchylenia się od skutków prawnych niezachowania terminu do złożenia oświadczenia o odrzuceniu spadku<sup>2</sup>.

Rozstrzygając powołane na wstępie zagadnienie prawne, SN w pierwszej kolejności odwołał się do konstrukcji przewidzianej w art. 1019 k.c., a zatem możliwości uchylenia się od skutków prawnych oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku, złożonego przez spadkobiercę pod wpływem błędu lub groźby. Zwrócono jednocześnie uwagę na rygorystyczny charakter instytucji, wynikający zarówno z przepisów prawa materialnego (art. 88 § 2 k.c.), jak i regulacji procesowych (art. 690 § 1 k.p.c.). Następnie SN powołał się na samodzielny charakter sprawy spadkowej dotyczącej uchylenia się od skutków prawnych rzeczowego oświadczenia (art. 690 § 2 k.p.c.), brak regulacji szczególnych umożliwiających rozstrzygnięcie wniosku o zatwierdzenie uchylenia się od skutków prawnych oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku w ramach innych postępowań, a także na dopuszczalność połączenia w ramach jednego pisma wszczynającego postępowanie różnych wniosków (art. 191 w związku z art. 13 § 2 k.p.c.). Konkludując SN stwierdził konieczność wydawania przez sąd postanowienia zatwierdzającego lub odmawiającego zatwierdzenia uchylenia się od skutków prawnych złożonego przez spadkobiercę oświadczenia<sup>3</sup>.

Przedstawiona argumentacja jest w pełni trafna, a przyjęte i wyrażone w tezie głosowanej uchwały stanowisko SN nie powinno budzić żadnych zastrzeżeń. Dodatkowo, prawidłowość rozumowania wydaje się korespondować z regulacją z art. 366 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c., zgodnie z którą prawomocne postanowienie orzekające co do istoty sprawy ma powagę rzeczy osądzonej tylko co do tego, co w związku z podstawą sporu stanowiło przedmiot rozstrzygnięcia. Warto także podkreślić, o czym wspomina SN w ramach uzasadnienia judykatu, iż „z powagi rzeczy osądzonej korzysta tylko rozstrzygnięcie o żądaniu pozwu, nie rozciąga się ona na przesłanki rozstrzygnięcia”<sup>4</sup>. Niniejszy pogląd dominuje w judykaturze, co potwierdzają następujące tezy, wyrażone w poszczególnych orzeczeniach SN:

- „rozstrzygnięcie o kwestii przyczynienia się do powstania szkody nie wchodzi do podstawy sporu, stanowiąc tylko przesłankę rozstrzygnięcia, i z tego względu nie rozciąga się na skutki prawomocności wyroku”<sup>5</sup>;
- „nieuwzględnienie zarzutu potrącenia nie stoi na przeszkodzie w późniejszym dochodzeniu pozwem objętego tym zarzutem roszczenia”<sup>6</sup>.

<sup>2</sup> Ibidem.

<sup>3</sup> Ibidem.

<sup>4</sup> Ibidem.

<sup>5</sup> Uzasadnienie wyroku SN z dnia 6 sierpnia 1971 r., sygn. II CR 287/71, OSNC 1972, nr 2, poz. 34.

<sup>6</sup> Teza nr 4 wyroku SN z dnia 20 grudnia 2006 r., sygn. IV CSK 299/06, Lex nr 233051, a także teza uchwały SN z dnia 20 listopada 1987 r., sygn. III CZP 69/87, OSNC 1989, nr 4, poz. 64.

Powyższe, zaledwie przykładowo wymienione zapatrywania SN świadczą wyraźnie o tym, że *res iudicata* dotyczy wyłącznie rozstrzygnięcia o żądaniu pozwu w procesie. Analogiczna sytuacja występuje w postępowaniu nieprocesowym w odniesieniu do wniosku o wszczęcie tego postępowania. Stąd zgłaszanie zarzutu powagi rzeczy osądzonej w stosunku do konkretnej przesłanki rozstrzygnięcia, tudzież motywów zawartych w uzasadnieniu orzeczenia kończącego postępowanie w sprawie jest zabiegiem chybionym, z góry skazanym na niepowodzenie<sup>7</sup>.

Nie negując zasadności powyższych wywodów, należy zwrócić uwagę na fakt, iż SN w ramach uzasadnienia głosowanej uchwały skoncentrował swą uwagę – co pośrednio wynika z brzmienia sformułowanego przez sąd odwoławczy zapytania prawnego – na kwestii, czy uchylenie się od skutków prawnych niezachowania terminu do złożenia oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku w toku postępowania o stwierdzenie nabycia spadku należy traktować tylko jako przesłankę potwierdzającą uprawnienia określonych beneficjentów spadkowych, bez wypowiedania się o niej wprost w osobnym orzeczeniu, czy też może dokonywana ocena skuteczności rzeczzonego uchylenia się stanowi przedmiot samodzielnego fragmentu postępowania, wobec czego powinna zostać zawarta w odrębnym rozstrzygnięciu<sup>8</sup>.

Natomiast zdaniem glosatora należałoby zastanowić się nad inną kwestią o charakterze bardziej generalnym, systemowym, a mianowicie nad zasadnością rozstrzygania w toku postępowania o stwierdzenie nabycia spadku w przedmiocie wniosku o zatwierdzenie uchylenia się od skutków prawnych oświadczenia spadkobiercy o przyjęciu lub odrzuceniu spadku.

Glosator krytycznie ocenia przedmiotową ewentualność z kilku następujących względów.

Po pierwsze, podkreślenia wymaga, iż postanowienie sądu wydane w przedmiocie zatwierdzenia uchylenia się od skutków prawnych opisywanego oświadczenia spadkobiercy, jako orzeczenie co do istoty sprawy, podlega zaskarżeniu w drodze apelacji<sup>9</sup>. W sytuacji zatem, gdyby rozstrzygnięcie sądu spadku składało się *de facto* z dwóch różnych orzeczeń, tj. postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku oraz postanowienia w przedmiocie zatwierdzenia uchylenia się od skutków oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku, to każde z nich mogłoby zostać zaskarżone osobnym środkiem odwoławczym. Wydaje się, iż połączenie opisywanych spraw spadkowych do wspólnego rozpoznania, a następnie do rozstrzygnięcia jest niecelowe, skoro decyzja sądu w materii zatwierdzenia lub odmowy zatwierdzenia uchylenia się od skutków prawnych złożonego oświadczenia, mająca ewidentny wpływ

<sup>7</sup> Zob. orzeczenie SN z dnia 6 września 1983 r., sygn. IV CR 260/83, OSNCP 1984, nr 4, poz. 59.

<sup>8</sup> Patrz: uzasadnienie głosowanej uchwały.

<sup>9</sup> J. Bodio, T. Demendecki, A. Jakubecki, O. Marcewicz, P. Telenga, M. P. Wójcik, [w:] *Komentarz bieżący do art. 690 kodeksu postępowania cywilnego*, LEX/el. 2011.

<sup>10</sup> Ibidem.

na ferowanie postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku, może „za chwilę” zostać zmieniona przez sąd odwoławczy.

W sytuacji zaś, gdyby wskutek uprawomocnienia się postanowienia o zatwierdzeniu uchylenia się od skutków prawnych oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku okazało się, że zmienił się krąg podmiotów, na rzecz których stwierdzono nabycie spadku, to sąd musiałby z urzędu zmienić uprzednio wydane postanowienie stwierdzające nabycie spadku, stosując odpowiednio przepisy art. 669-678 k.p.c.<sup>10</sup> Toteż, będąc świadomym niepewności „bytu prawnego” orzeczenia w przedmiocie zatwierdzenia uchylenia się od skutków prawnych złożonego oświadczenia, sąd spadku winien powstrzymać się od podejmowania decyzji potwierdzającej uprawnienia beneficjentów spadku aż do czasu uprawomocnienia się tego pierwszego.

Ponadto, trzeba pamiętać o obowiązującej w postępowaniu nieprocesowym konstytucyjnej zasadzie bezstronności sądu, jak również o mechanizmach procesowych gwarantujących taką bezstronność. Chodzi mianowicie o instytucję kodeksową wyłączenia sędziego na wniosek (art. 49 k.p.c.). W sytuacji bowiem, gdyby w toku postępowania o stwierdzenie nabycia spadku spadkobierca najpierw złożył oświadczenie o przyjęciu lub odrzuceniu spadku, a następnie – jeszcze przed zakończeniem tego postępowania – zdecydował się uchylić od skutków prawnych takiego oświadczenia i wystąpić o jego zatwierdzenie przez sąd, to mielibyśmy do czynienia z ryzykiem podniesienia przez uczestnika postępowania, niezadowolonego z rozstrzygnięcia końcowego, zarzutu stronniczości sądu. W ocenie glosatora, takim zarzutowi trudno byłoby odmówić znamię poprawności, skoro oba oświadczenia spadkobiercy zostałyby złożone przed tożsamym składem sądu.

Celem uniknięcia wskazanych tu oraz innych związanych z powyższym komplikacji, zdaniem glosatora, trzeba unikać łączenia do wspólnego rozpoznania, a także rozstrzygnięcia spraw spadkowych o stwierdzenie nabycia spadku i zatwierdzenie uchylenia się od skutków prawnych oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku. W wypadku zaś, gdyby w toku tej pierwszej sprawy uprawniony złożył wniosek o zatwierdzenie uchylenia się od skutków złożonego oświadczenia, to należałoby taką sprawę wyłączyć do osobnego rozpoznania, a postępowanie o stwierdzenie nabycia spadku zawiesić w oparciu o przepis art. 177 § 1 pkt 1 k.p.c. aż do czasu prawomocnego rozstrzygnięcia sprawy dotyczącej zatwierdzenia.

Na zakończenie glosator chciałby raz jeszcze wyraźnie zaznaczyć, iż przedstawione rozważania w żadnej mierze nie mają na celu podważenia zasadności poglądu zaprezentowanego przez SN na kanwie analizowanej sprawy, a dotyczącego kwestii ustalania powagi rzeczy osądzonej w opisanych sprawach spadkowych. Ranga judykatu wzrasta o tyle, iż jest to pierwsza wypowiedź SN w przedmiotowej materii.